

UVOĐENJE ELEKTRONSKOG POTPISA U POSLOVNE PROCESSE – DOPRINOS POBOLJŠANJU POSLOVNOG OKRUŽENJA U BIH

**Doc. dr. Maida Bećirović, email: becirovic.maida@hotmail.com Ana Kvesić Agencija
za unapređenje stranih investicija u BiH – FIPA Azra Bećirović Pravni expert**

***Sažetak:** E-poslovanje postalo je važan alat u poslovanju poduzeća koje im omogućava konkurentsku prednost na europskom i globalnom tržištu. Preduvjeti za uspješno uvođenje e-Poslovanja su riješena pravna regulativa i interoperabilnost, jasno definirani poslovni procesi, uređeni matični podaci te fleksibilan informatički sustav sposoban za brzu prilagodbu na promjene u okruženju. Donošenjem Zakona o elektronskom potpisu, Zakona o elektronskom pravnom i poslovnom prometu te Zakona o elektronskom dokumentu kao i njihovih podzakonskih akata, stvoren je pravni okvir za funkcioniranje i razvoj informacionog društva u Bosni i Hercegovini. Implementacijom zakona e-servisa, doći će do značajne promjene u lakoći poslovanja u BiH, te će se stvoriti preduslovi za dalje investiranje i razvoj malih i srednjih preduzeća u BiH.*

***Ključne riječi:** Bosna i Hercegovina, zakoni, elektronsko poslovanje, poslovno okruženje*

THE INTRODUCTION OF ELECTRONIC SIGNATURES IN BUSINESS PROCESSES - CONTRIBUTES TO IMPROVING THE BUSINESS ENVIRONMENT IN BIH

***Abstract:** The eBusiness has become an important tool in doing business that gives a competitive advantage in the European and global markets. Prerequisites for the successful implementation of eBusiness are resolved legal regulations and interoperability, clearly defined business processes, regulated master data and flexible information system capable of rapid adaptation to changes in environment. The adoption of the Law on Electronic Signature, Law on Electronic Legal and Business Transactions and the Law on Electronic Document and their by-laws, created the legal framework for the functioning and development of information society in Bosnia and Herzegovina. The implementation of the law of e-services, there will be a significant change in the ease of doing business in Bosnia and Herzegovina, and will create conditions for further investment and development of small and medium enterprises in BiH.*

***Keywords:** Bosnia and Herzegovina, laws, e-Business, business environment*

1. Uvod

E-poslovanje kao segment informacionog društva, postalo je važan alat u poslovanju poduzeća koje im omogućava konkurentsku prednost na europskom i globalnom tržištu. Imajući u vidu da je primjena informacionih i komunikacionih tehnologija (IKT) i izgradnja informacionog društva fundamentalna za sveukupni razvoj i budućnost Bosne i Hercegovine, vlasti Bosne i Hercegovine prepoznale su važnost razvoja elektroničkog poslovanja, što ima direktan uticaj na poboljšanje investicijskog okruženja. Zemlje regiona su već odmakle na ovom putu, te su kod njih već vidljivi prvi pozitivni rezultati.

U dokumentu Politika razvoja informacionog društva se navodi da će Vijeće ministara Bosne i Hercegovine, odnosno entitetske vlade, svojim odlukama, uticati na stvaranje povoljnih uslova koji će voditi stvaranju ambijenta pogodnog za razvoj elektroničkog poslovanja, te u tu svrhu usvojiti i neophodne propise. Pravna infrastruktura će biti postavljena cjelovito i kao otvoren sistem, koji ne trpi teritorijalne i političke podjele. Cilj je stvoriti elektroničko poslovno okruženje za promet elektroničkih dokumenata u državnoj upravi, pravosuđu, privredi i drugim oblastima, te tako stvoriti uvjete za razvoj konkurentne ekonomije, te efikasnije i racionalnije državne uprave, te kroz uspostavljanje eServisa, ostvariti bolju međusobnu komunikaciju između poslovnih subjekata, državne uprave, jer ono smanjuje troškove poslovanja, doprinosi uštedama, stvara veću dodatnu vrijednost, smanjuje sivu ekonomiju i minimalizira korupciju. Takođe, cilj je omogućiti poslovnim subjektima, da svoje obaveze ili zahtjeve prema upravi obavljaju na što efikasniji način, uz minimalne troškove i broj fizičkih kontakata sa organima uprave, i to putem više različitih elektronički baziranih kanala za isporuku servisa. Donošenjem Zakona o elektronskom potpisu, Zakona o elektronskom pravnom i poslovnom prometu te Zakona o elektronskom dokumentu kao i njihovih podzakonskih akata, stvoren je pravni okvir za

funkcioniranje i razvoj informacionog društva u Bosni i Hercegovini.

2. Pravni okvir

Informaciono društvo označava skup pravila i postupaka koji odlikuju društvo zasnovano na znanju i širokoj upotrebi novih informaciono – komunikacionih tehnologija, a uređivanje informacionog društva je važan dio usklađivanja pravnog okvira Bosne i Hercegovine sa europskim Vijeće ministara BiH je 2004. godine usvojilo Politiku, Strategiju i Akcioni plan razvoja informacionog društva u BiH za period 2004-2010. godine, a 2006. godine je usvojen Zakon o elektronskom potpisu BiH i Zakon o elektronskom pravnom i poslovnom prometu BiH. Takođe su usvojene i odluke koje uređuju oblast upotrebe elektronskog potpisa i pružanja usluga ovjeravanja koje osiguravaju potrebne pravne aspekte za implementaciju digitalnog potpisa. Da bi se uveo elektronički potpis u poslovne procese informacionog društva neophodno je bilo ispuniti slijedeće uvjete i sprovesti slijedeće korake:

1. Uspostaviti pravni okvir za ePoslovanje izradom zakona i podzakonskih akata u skladu sa pravnom stečevinom EU;
2. Uspostaviti institucionalni okvir neophodan za sigurnu i uspješnu primjenu ePotpisa u poslovnim procesima u BiH;
3. Uskladiti sve zakone i podzakonske akte iz oblasti elektroničkog poslovanja na svim nivoima vlasti u skladu sa relevantnim zakonodavstvom EU, te osigurati usklađenost ostalih pravnih propisa relevantnih za oblast primjene ePotpisa u BiH.

Organi Bosne i Hercegovine usvojili su značajne propise iz ove oblasti, te su u tom smislu trenutno na snazi slijedeći pravni akti:

- Zakon o elektronskom potpisu
- Zakon o elektronskom pravnom i poslovnom prometu
- Zakon o elektronskom dokumentu

- Odluka o osnovama upotrebe elektronskog potpisa i pružanja usluga ovjeravanja
- Odluka o elektronskom poslovanju i e-vladi ;
- Odluka o uredskom poslovanju ministarstava, službi, institucija i drugih organa Vijeća ministara BiH
- Uputstvo o izradi i održavanju službenih Internet stranica institucija BiH
- Zakon o elektronskom potpisu BiH

Zakon u velikoj mjeri preuzima postignuća i režim elektronskih potpisa, na način sličan onome iz dokumenta Europske Zajednice. Iako je Zakon o elektronskom potpisu BiH na snazi već od 2006. godine, pojavila su se mnoga neriješena institucionalna pitanja koja su onemogućavala ili usporavala proces implementacije Zakona, a samim tim i razvoj područja primjene ePotpisa u BiH. Međutim usvajanjem Prijedloga za uspostavljanje Ureda za nadzor i akreditaciju ovjerilaca (u daljnjem tekstu: Ured) od strane Vijeća ministara Bosne i Hercegovine a čije je formiranje propisno Zakonom o elektronskom potpisu stvoreni su preduslovi za implementaciju svih zakona vezanih za elektronsko poslovanje, te elektronskih usluga u području poslovanja i eprave. Uspostavljanjem Ureda bit će omogućeno brže i lakše uspostavljanje elektronske uprave, što podrazumijeva uvođenje raznih elektronskih usluga (e-Servisa) namijenjenih građanima, poslovnim subjektima te javnoj upravi. - Zakon o elektronskom pravnom i poslovnom prometu BiH Ovim zakonom uređuje se pravni okvir za određene aspekte elektronskog pravnog i poslovnog prometa, koji obuhvata preduzimanje i pružanje usluga informacionog društva, obaveze davaoca usluga u vezi s informiranjem, zaključivanje ugovora i odgovornost davaoca usluga. - Zakon o elektronskom dokumentu BiH Zakon o elektronskom dokumentu je u potpunosti harmoniziran sa zakonodavstvom Evropske unije, kao i sa trenutno najboljom praksom u svijetu, a njegovo donošenje je usklađeno sa Direktivama Evropske unije po kojima Bosna i Hercegovina mora stvoriti sve

pretpostavke za elektronski pristup informacijama i elektronsko poslovanje. Značaj Zakona se prevashodno vezuje za stvaranje uslova za izjednačavanje elektronskog oblika dokumenta sa pisanim oblikom, a u odvijanju pravnog prometa između fizičkih i pravnih lica, između tih lica i organa javnih vlasti, kao i između samih tih organa. Svakako, značaj ima i u tome što se njime stvaraju preduvjeti za uključivanje domaćih subjekata u međunarodne organizacije i tokove.

Zakonom o elektronskom dokumentu upotpunjen je pravni okvir iz oblasti informacionog društva te omogućena uspostava elektronskog pravnog i poslovnog prometa pred organima uprave Bosni i Hercegovini. Zakonom se uspostavlja pravni osnov za korištenje elektronskog oblika podneska/dokumenta, sa jednakim pravnim dejstvom kao i pisani dokument, u upravnim postupcima, koji se vode pred nadležnim organima Bosne i Hercegovine. Korištenje elektronskog dokumenta, kao službeno validnog, će skratiti vrijeme potrebno za provođenje postupaka, a očekuje se pozitivan utjecaj na smanjenje troškova koji se trenutno proizvode prilikom slanja dokumenata u pisanoj formi. Republika Srpska U skladu sa Strategijom eVlade 2009. - 2012. godine Vlada Republike Srpske je usvojila slijedeće zakone: - Zakon o elektronskom potpisu RS Ovaj zakon uređuje upotrebu elektronskog potpisa u pravnim poslovima i drugim pravnim radnjama, kao i prava, obaveze i odgovornosti u vezi s elektronskim certifikatima (potvrdama). Uz sam zakon, donesen je cijeli niz podzakonskih akata koji uređuju područja kao što su evidencija davaoca usluga certificiranja elektronskih potpisa, jedinstveni registar davaoca usluga certificiranja elektronskih potpisa koji izdaju kvalificirane certifikate, mjere i postupci upotrebe i zaštite elektronskog potpisa, sredstava za izradu elektronskog potpisa, obaveznog osiguranja davaoca usluga izdavanja kvalifikacionih certifikata - Zakon o elektronskom dokumentu RS Ovaj zakon uređuje pravo fizičkih i pravnih lica na upotrebu elektronskog dokumenta u svim poslovnim radnjama i djelatnostima, te u postupcima koji se vode pred organima republičke uprave u kojima se elektronska

oprema i programi mogu primjenjivati u izradi, prijenosu, pohranjivanju i čuvanju informacija u elektronskom obliku. Zakon takođe uređuje pravnu važnost te upotrebu i promet elektronskih dokumenata. - Zakon o elektronskom poslovanju RS Ovaj zakon definiira pružanje usluga i pravila u vezi sa sklapanjem ugovora u elektronskom obliku. Federacija Bosne i Hercegovine - Zakon o elektronskom dokumentu FBIH Ovim zakonom uređuje se pravo federalnih i kantonalnih organa uprave i federalnih i kantonalnih upravnih organizacija, organa lokalne samouprave, privrednih društava, ustanova i drugih pravnih i fizičkih lica na upotrebu elektronskog dokumenta u poslovnim radnjama i djelatnostima, te u postupcima koji se vode pred nadležnim organima u upravnom postupku u kojima se elektronska oprema i programi mogu primjenjivati u izradi, prijenosu, prijemu i čuvanju informacija u elektronskom obliku, pravna valjanost elektronskog dokumenta, te upotreba i promet elektronskog dokumenta. Provedbom navedenih Zakona i drugih propisa sa predznakom „elektronski“, uvodi se novi oblik službene komunikacije, te omogućuje službena razmjena elektronskih dokumenata između poslovnih subjekata i samih institucija. Ovime BiH postaje korakom bliži ka EU, u smislu stvaranja mogućnosti da Bosna i Hercegovina implementira iste one e-usluge koje su jedinstveno implementirane za sve članice Evropske unije, kao i omogućiti priznavanje e-potpisa i e-poslovanja između Bosne i Hercegovine, Evropske unije i trećih zemalja.

3. Prednosti elektronskog poslovanja za kompanije

Prednosti uvođenja alata za e-poslovanje nisu toliko u primjeni tehnologije koliko u olakšavanju i ubrzanju provođenja poslovnih procesa te olakšavanju pristupa novim tržištima. Neke od prednosti:

- U pogledu registrovanja privrednih subjekata, sasvim sigurno je da će se skratiti vrijeme potrebno za registraciju.
- Elektronski potpis znači brže, jednostavnije i jeftinije poslovanje
- E-servis će omogućiti domaćoj privredi obavljanje raznih administrativnih

procedura preko interneta. Time će doći do uštede novca poslovnim subjektima, povećati efikasnost transparentnost institucija, te olakšati kontrola i analiza podataka

- Uvođenje e-uprave će doprinijeti smanjenju glomazne i skupe administracije, koja predstavlja veliko opterećenje.
- Povećati će se stepen učinkovitosti institucija
- E-poslovanje doprinosi uštedi vremena, brzini, globalizaciji, unapređenju produktivnosti, pridobivanju novih kupaca te dijeljenju znanja, a sve u svrhu postizanja prednosti pred konkurencijom.

4. E-registri privrednih subjekata i poreskih prijava

U Bosni i Hercegovini već je omogućena pretraga privrednih subjekata iz oba entiteta i Brčko distrikta na web adresi <http://bizreg.pravosudje.ba>. Uspostava e-registra privrednih subjekata u Republici Srpskoj je već započeta (<http://bizreg.esrpska.com/>) tako da je jasno da tehničke mogućnosti postoje. Za online registraciju privrednih subjekata, potrebno je, kao što je već navedeno, prvo uspostaviti odgovarajuće PKI infrastrukture, što će biti omogućeno formiranjem Ureda za nadzor i akreditaciju ovjerilaca na državnom nivou. Porezna uprava FBiH je također već uspostavila određene elektronske usluge, pa je tako moguće podnijeti prijave za porez na dobit, te prijave za uplatu doprinosa preko njihovih web stranica (<http://www.pufbih.ba/v1/stranica/7>). Porezna uprava RS također nudi elektronske usluge (<https://eusluge.poreskaupravs.org/>)

5. Iskustva regije

U EU je već dugi niz godina u upotrebi e-uprava i elektronsko poslovanje. Što se tiče okruženja, Srbija je već uvela mnoge e-usluge od strane državnih institucija za privredu i stanovništvo - kao što je izdavanje elektronskih građevinskih dozvola, registracija preduzeća, izdavanje

uvjerenja i potvrda, predaja završnih računa, itd. U Crnoj Gori je još od 2011. godine moguća elektronska registracija preduzeća, kao i elektronsko podnošenje poreskih prijava. U Makedoniji, između ostalih usluga, preko e-uprave uvedeno je e-zdravstvo što podrazumijeva elektronsko zakazivanje pregleda i izdavanje recepata, čime je tri puta povećan broj usluga i deset puta skraćeno vrijeme čekanja. U Hrvatskoj je registracija privrednih subjekata preko interneta djelimično omogućena. Putem usluge www.hitro.hr (site koji je platforma Vlade Republike Hrvatske), pod opcijom e-tvrtka, omogućeno je elektronsko osnivanje preduzeća „sa ograničenom odgovornošću“ i „jednostavnog društva s ograničenom odgovornošću sa temeljnim kapitalom u novcu iz bilo kojeg javnobilježničkog ili ureda www.hitro.hr u roku od „24 sata“.

ZAKLJUČAK

Uvođenje e-registra i e-uprave je nadogradnja ICT infrastrukture koja pozitivno djeluje na poslovanje, odnosno poboljšanje poslovnog okruženja. Svjesna te činjenice Bosna i Hercegovina je usvojila savremeno zakonodavstvo kako bi stvorila efikasan okvir za moderne elektronske usluge i napokon usvajanjem provedbenih propisala stvorila pretpostavke za punu implementaciju elektronskog poslovanja. Zakoni o elektronskom dokumentu, su u potpunosti harmoniziran sa zakonodavstvom Evropske unije, kao i sa trenutno najboljom praksom u svijetu, a njihovo donošenje je usklađeno sa Direktivama Evropske unije po kojima Bosna i Hercegovina mora stvoriti sve pretpostavke za elektronski pristup informacijama i elektronsko poslovanje. Budući da je zakonodavstvo u oblasti elektronskog poslovanja Bosne i Hercegovine usklađeno sa direktivama EU to može dodatno ulijevati povjerenje privrednim subjektima, kako domaćim, tako i stranim. Ovime BiH postaje korakom bliži ka EU, u smislu stvaranja mogućnosti da Bosna i Hercegovina implementira iste one e-usluge koje su jedinstveno implementirane za sve članice Evropske unije, kao i omogućiti priznavanje e-potpisa i e-poslovanja između Bosne i Hercegovine, Evropske unije i trećih zemalja. Provedbom

Zakona i drugih propisa sa predznakom „elektronski“ koji su doneseni na državnom nivou, uvešće se novi oblik službene komunikacije, te omogućiti službena razmjena elektronskih dokumenata između samih institucija. Uspostavljanjem Ureda za nadzor i akreditaciju ovjeritelja, kao i izradom Pravilnika o primjeni elektronskog potpisa se očekuje puna primjena Zakon o elektronskom potpisu, Zakona o elektronskom pravnom i poslovnom prometu te Zakona o elektronskom dokumentu. Korišćenje elektroničkog dokumenta, kao službeno validnog, skratit će vrijeme potrebno za provođenje postupaka, a očekuje se pozitivan utjecaj na smanjenje troškova koji se trenutačno proizvode prilikom slanja dokumenata u pisanoj formi. E-servis će omogućiti domaćoj privredi obavljanje raznih administrativnih procedura preko interneta. Time će doći do uštede novca poslovnim subjektima, povećati efikasnost transparentnost institucija, te olakši kontrola i analiza podataka. Pojednostavljanjem interakcije poslovne zajednice sa državom, odnosno mjerenjem i ubrzanjem procesa kroz e-servise, ukloniti će se poteškoće koje investitori navode kao najbitnije. Implementacijom zakona e-servisa, doći će do značajne promjene u lakoći poslovanja u BiH, te će se stvoriti preduslovi za dalje investiranje i razvoj poduzeća u BiH.

Literatura

- [1] Vijeće ministara Bosne i Hercegovine „Politika razvoja informacionog društva BiH“, Sarajevo, 2004.
- [2] Zakon o elektronskom potpisu („Službeni glasnik BiH“, broj 91/06)
- [3] Zakon o elektronskom pravnom i poslovnom prometu („Službeni glasnik BiH“, broj 88/07)
- [4] Zakon o elektronskom dokumentu („Službeni glasnik BiH“, broj 58/04)
- [5] Zakon o elektronskom dokumentu FBiH, (Službene novine FBiH, br. 55/13)
- [6] Zakon o elektronskom poslovanju RS (Službeni glasnik RS 59/09)
- [7] Zakon o elektronskom dokumentu RS (Službeni glasnik RS 59/09)